

מהדורת לאנדא

ספר

דגל מחנה אפרים

המבואר

וזאת התורה דנפק מפום ארי דבי עילאי ה"ה אמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם בוצינא קדישא נר ישראל איש אלקים קדוש מוה' **משה חיים אפרים** זצוק"ל שהיה אב"ד דק"ק סדילקאב, נכד של הרב האלקי אשר שמו הטוב הולך מסוף העולם ועד סופו מוה' **ישראל בעש"ט** זצוקללה"ה ממעזבוז זכותו יעמוד לנו ולכל ישראל דחדש חידושין בגו עירין קדישין ותורת **משה** היה טמון וחתום באוצרותיו באוצר החיים בכתב עט סופר מהיר במלאכתו במלאכת הקודש וכל גדולי הדור המה משתוקקים וחפצים לטעום טעם עריבות ומתיקות דבריו שיצא מפי הקדוש להוציא לאור עולם: וקם בן **אפרים** נושקי רומי קשת ואזר חלציו האיש אשר נתן לו שכל במרומים ועמו קשורה הוא שמלתו לעורו ומי האיש החפץ למצוא לנפשו דברי חפץ ימצא בדברי הקדוש מטמונות וסגולת מלכים עד אין חקר יקר מפז ומפנינים: וזכות המחבר יעמוד לנו ולכל ישראל אמן:

(שער דפו"ר תק"ע)

ועתה יוצא לאור במהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וציונים, נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפיסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד, בתוספת כותרות משנה, והערות ביאור עם ציונים והשוואות לדבריו

על ידי מכון 'אור לישראל' - ירושלים

שע"י ישיבת 'אביר יעקב'

'אור מאיר ושמחה' נהריה

שנת תשפ"ה לפ"ק

דגל מתנה אפרים המבואר

להרה"ק רבי משה חיים אפרים מסאדילקוב זיע"א

יוצא לאור על ידי מוסדות אביר יעקב נהריה
מכון אור לישרים ירושלים
בראשות הרב שלמה אביחצירא שליט"א

עורך ראשי

הרב מנחם מגדל פומרנץ

מבקר אחראי

הרב אהרן פישר

עורך אחראי

הרב יחיאל פיירמן

עורכים ומבקרים

הרב אריה וואהל

הרב זושא בן ציון דינקלס

הרב הלל טבאק	הרב יחיאל מרדכי אורבך
הרב אברהם שלום מוישקוביץ	הרב משה בן ציון אושפיזאי
הרב חיים סגל	הרב דוד בהר"ן
הרב משה מנחם פישר	הרב יצחק גרפינקל
הרב יוסף פרידמן	הרב דוד הוכברג
הרב שמחה קורלנסקי	הרב אריה הירשמן
הרב משה רובין	הרב נתנאל וולנר
עימוד	פרקי תולדות
הרב שמואל סאמעט	הרב יהושע זילברברג

נסדר ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א
אבדק"ק "באר משה" מאנסי

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

בארץ ישראל: טל' 02-9924603
באר"ב: טל. (718) 437-0054
באירופה: טל. 44-191-430-0333
פקס. 03-5435884
פקס. (718) 437-3514
פקס. 44-191-430-0555

כל הזכויות שמורות ©

לישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27
נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדן. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת

Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה
מכון אור לישרים
רח' יוסף חכמי 30 ירושלים
פקס: 03-5423180

פְּרֻשַׁת בְּרָאשִׁית

מדוע פותחת התורה במילה בראשית, ומדוע נקראת תמימה ומשיבת נפש

בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים (6 ב). לְהִבִּין פְּתִיחַת תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה בְּמִלַּת **בְּרָאשִׁית**, דְּהִנֵּה דָוֵד הַמְּלִיךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אָמַר (סהלס יט ט), 'תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ', וְצָרִיךְ לְהִבִּין שְׂיִכּוֹת זֶה שֶׁהִיא תְּמִימָה וּמְשִׁיבַת נֶפֶשׁ.

ביאור מאמר הזוהר 'קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא'

וְהָעֵנָן הוּא כֶּף, כִּי יָדוּעַ מֵה שֶׁכְּתוּב בְּזֵהָר הַקְּדוּשׁ

(6א עג.) קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְאוֹרִיתָא וְנִשְׁמַתְהוּן דְּיִשְׂרָאֵל כּוּלְהוּ חַדִּי, עַד כְּאֵן. וְיֵשׁ לְהִבִּין זְהִי. כִּי חַיּוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא כְּבִיכּוֹל מַעְצָמוֹת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (גראסיט ג ו), 'וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ נְשֵׁמַת חַיִּים', וְאוֹרִיתָא כְּלוּם אָדָם נוֹפֵחַ אֱלָא מַעְצָמוֹתָיָהּ.

וְזֹאת הַתּוֹרָה הוּא הָאָדָם, לְכַף יֵשׁ בְּהַ וְיִרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה וְשִׁס"ה מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְיִכְנָנְדַּר אִבְרִיּוֹ וְגִידִיו שֶׁל אָדָם (וואר וישלס קע.), כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּפְּסוּק (גמדנר יט יד)

בִּיאורֵי הַחֲסִידוֹת

כדבר אחד. ד. כיצד שייך שהקדוש ברוך הוא ונשמות ישראל הן אחד, דהא הקדוש ברוך הוא נבדל מכל הנבראים לגמרי. ה. כַּמּוּמַר אין אדם נושף אויר אלא מתוך עצמו. וכך כביכול הקדוש ברוך הוא נפח בנו נשמה רוחנית מתוכיותו ומפנימיותו כביכול (פניל לקוטי אמריס פ"ג), מכאן נמצאנו למדים שהקדוש ברוך הוא וישראל אחד הם. ו. לְאַחַר שביאר את השייכות בין ישראל לקדוש ברוך הוא, מבאר רבינו כיצד ישראל והתורה הם אחד, ומשתמש בשיגרא דלישנא בלשון הפסוק דלהלן, 'זאת התורה אדם'.

א. במשכיל לדוד כתב (על דברי נשי"א פא): קשה לו בלישנא דקרא, אמאי הוצרך לכתוב תיבת 'בראשית', דפשיטא הוא שדבר הבריאה היא ראשית הכל, ואם כן לא הוי ליה למימר אלא 'ברא אלקים'. ורבינו בא ליתן טעם לשימוש בתיבת 'בראשית'. ב. כוונת רבינו להקשות מה השייכות בין זה שהתורה היא 'תמימה' לזה שהיא 'משיבת נפש', דהלא בפשטות הם שני עניינים נפרדים, [וראה גם במדרש תהלים (ט): ולמה היא משיבת נפש, [מפנין] שהיא תמימה]. ג. הקדוש ברוך הוא והתורה ונשמות ישראל כולן [נחשבות

צִיּוּנֵי הַחֲסִידוֹת

וְזֹאת הַתּוֹרָה הוּא הָאָדָם, לְכַף יֵשׁ בְּהַ וְיִרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה. עֵינֵי בַאֲבֵרְבַנְאֵל (דנריס ט ג): קבוץ הדברים המשלימים יקרא אחד, וכן הענין בתורה האלקית, שאין קבוץ מצוותיה רק תשלום וגמר דבר, שכל מצוה ומצוה כאבר אחד מאברי האדם השלם, וכולם יחד הוא המקובץ האחד והשלם. ולזה נקראת 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (פהלס יט ט). והיו מספר מצוותיה מאתיים ארבעים ושמונה כמספר אברי האדם, שכולם משלימים אחדותו [של האדם].

וְזֹאת הַתּוֹרָה הוּא הָאָדָם, לְכַף יֵשׁ בְּהַ וְיִרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה. עֵינֵי בַאֲבֵרְבַנְאֵל (דנריס ט ג): קבוץ הדברים המשלימים יקרא אחד, וכן הענין בתורה האלקית, שאין קבוץ מצוותיה רק תשלום וגמר דבר, שכל מצוה ומצוה כאבר אחד מאברי האדם השלם, וכולם יחד הוא המקובץ האחד והשלם. ולזה נקראת 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (פהלס יט ט). והיו מספר מצוותיה מאתיים ארבעים ושמונה כמספר אברי האדם, שכולם משלימים אחדותו [של האדם].

וְזֹאת הַתּוֹרָה הוּא הָאָדָם, לְכַף יֵשׁ בְּהַ וְיִרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה. עֵינֵי בַאֲבֵרְבַנְאֵל (דנריס ט ג): קבוץ הדברים המשלימים יקרא אחד, וכן הענין בתורה האלקית, שאין קבוץ מצוותיה רק תשלום וגמר דבר, שכל מצוה ומצוה כאבר אחד מאברי האדם השלם, וכולם יחד הוא המקובץ האחד והשלם. ולזה נקראת 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (פהלס יט ט). והיו מספר מצוותיה מאתיים ארבעים ושמונה כמספר אברי האדם, שכולם משלימים אחדותו [של האדם].

וְזֹאת הַתּוֹרָה הוּא הָאָדָם, לְכַף יֵשׁ בְּהַ וְיִרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה. עֵינֵי בַאֲבֵרְבַנְאֵל (דנריס ט ג): קבוץ הדברים המשלימים יקרא אחד, וכן הענין בתורה האלקית, שאין קבוץ מצוותיה רק תשלום וגמר דבר, שכל מצוה ומצוה כאבר אחד מאברי האדם השלם, וכולם יחד הוא המקובץ האחד והשלם. ולזה נקראת 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (פהלס יט ט). והיו מספר מצוותיה מאתיים ארבעים ושמונה כמספר אברי האדם, שכולם משלימים אחדותו [של האדם].

וְזֹאת הַתּוֹרָה הוּא הָאָדָם, לְכַף יֵשׁ בְּהַ וְיִרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה. עֵינֵי בַאֲבֵרְבַנְאֵל (דנריס ט ג): קבוץ הדברים המשלימים יקרא אחד, וכן הענין בתורה האלקית, שאין קבוץ מצוותיה רק תשלום וגמר דבר, שכל מצוה ומצוה כאבר אחד מאברי האדם השלם, וכולם יחד הוא המקובץ האחד והשלם. ולזה נקראת 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (פהלס יט ט). והיו מספר מצוותיה מאתיים ארבעים ושמונה כמספר אברי האדם, שכולם משלימים אחדותו [של האדם].

ביאור הענין ראה מה שכתב רבינו בפרשת בא (ד"ה ולל): כי כל חיות האדם הוא תלוי במרוצת הדמים משס"ה גידיו, והם המחיים אותו, ובדבר זה שווים ישראל לאומות העולם. אך יש בחינה אחרת תוספות לישראל עם קדוש, והיא בחינת הנשמה והיינו אלוקות שבתוכם כמו זיפח באפיו נשמת חיים, כלום אדם נופח אלא מעצמותו. וכן היה ה' יתברך נופח נשמת חיים באפיו מעצמות יתברך ויתעלה והוא בחינת א' אלופו של עולם השוכן בקרב איש ישראל. ולכן אמרו חז"ל (נכות י) שבחמשה דברים הנשמה דומה להקדוש ברוך הוא, מה הוא ממלא כל העולם אף הנשמה ממלא כל הגוף וכו', והיינו כי משם שורשה ועל ידי זה נקראים עם קדוש בני ישראל בסוד אדם היינו שיש א' שהוא אלופו של עולם בתוך דם שלהם המחיה אותם, והוא תוספות על דמים הטבעיים. וסוד אדם הוא בחינת הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו שהוא במילואו מספר שם מ"ה, אבל לא אומות העולם כמאמר חז"ל (ינמות סב). 'אדם אתם' (יזקאל לד לב), אתם קרוים אדם ולא אומות, כי להם חסר הנשמה שהיא סוד א' היינו אלופו של עולם.

שֶׁלִּפְעָמִים מְשִׁיבִים נֶפֶשׁ חוֹלָה עַל יְדֵי
וּרְפוּאוֹת אוֹ שְׁמוֹת וְקַמִּיעַ אוֹ סִגְלוֹת, עַל
פְּרֻחַף שֶׁהֵם מִפֶּשׁ הַתּוֹרָה, וַיְכִי הַכֹּל נִכְלָל
בַּתּוֹרָה, דִּהְיִינוּ אֱלֻקוֹת¹ וּרְפוּאוֹת וּסְגֻלוֹת
וְשְׁמוֹת וְלִית בָּהּ חֶסֶד כְּלוּם².

הצורך ברופאים וסגולות, היא מחמת חסרון אמונה

וְאֵם וַיְהִי הָאֱמוּנָה תְּקוּעָה תְּמִיד בְּלֵב כָּל בְּנֵי
הָאָדָם בָּהּ, וַיְהִי ה' מְבֹטְחוֹ³, בְּיַדֵּי

וַיִּזְאֵת הַתּוֹרָה אָדָם וְכוּ'. וְזֶה מְרָמֵז שֶׁהַתּוֹרָה
מִפֶּשׁ הוּא עֲצָמוֹת הָאָדָם, הָרִי קוֹדֶשׁא בְּרִיף הוּא
וְאוֹרִיטָא וַיִּשְׂרָאֵל פּוֹלְהוּ חַדִּי⁴.

כל החכמות והרפואות מקורן בתורה

נְמוּצָא, וַיִּכְשַׁצְרִיף לְהִשִּׁיב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הֵן
בְּרוּחַנִיּוֹת הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת⁵, אִי אֶפְשָׁר
לְהִשִּׁיב פִּי אִם בְּקוֹדֶשׁא בְּרִיף הוּא וּבְאוֹרִיטָא,
אֶשֶׁר מִשָּׁם אָנוּ חַיִּים⁶. וְמָה שְׂאָנוּ רוּאִים

ביאורי החסידות

נכללת בתורה, כי הקדוש ברוך הוא אסתכל באורייתא וברא
עלמא, והיינו שכביכול כל אלקותו יתברך שהיא כוחות הטבע
בעולם [כמו שמבאר רבינו לקמן במאמר הבא] נמצאת בתורה.
יב. היינו, שלא רק שהתורה כוללת בתוכה כל עניני הרפואות,
וממילא התורה בעצמה ממשכת רפואה [כמו שמפרש והולך
בקטע הבא]. אלא שכל הרפואות יניקתם מכח התורה, ואף כי
ישתמש האדם ברפואות גשמיות ממש, וכל שכן בסגולות
וקמיעות, הכח לרפואות נמשך להם מן התורה. יג. שֶׁשׁוֹן
הפסוק (ימיה ז' ז'): 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו.

ציוני החסידות

שנתקדש ה' על ידי אלישע, כשצוה לנעמן לרחוץ בירדן כדי
שיתרפא מצרעתו (מלכים ב' ג' ט'). דהטעם למה צוה לטבול דוקא
בירדן יותר משאר נהרות, כי ראה אלישע ששמו של נעמן מתחיל
בני' ומסיים בני'. ויש אחד-עשר פסוקים בכל התורה נביאים
וכתובים, שמתחילים בני' ומסיימים בניו⁷, שגילו המלאכים למשה
בספר שימוש תורה בפרשת מצורע, שהם טובים לבטל הכשפים
בשעת הבדלה וכו'. והנה בתורה עצמה כתובים שלושה מאותן
האחד-עשר פסוקים ובהם הסתכל אלישע כשראה שמו של נעמן
שמתחיל בני' ומסיים בני' [וכו']. ועל זה התחיל משה וזאתהנן'
(דברים ג' טג) שמסיים בני' ונוניו⁸, שתפלתו היתה על דורו של נעמן,
לכן אמר 'בעת ההיא לאמר', כתיב ההוא, שכן 'בעת ההוא לאמר'
בגיטריא צרעת, שרמזו על צרעת נעמן שנתקדש ה' על ידי אותו
מעשה. עד כאן. וזה רמז אחד לכלל הרפואות והסגולות המצויות
בתורה, ומפרט זה נלמד על הכלל כולו. וראה בהיכל הברכה
(ויקרא א' ט): אמר מרן הרב ישראל בעל שם טוב, שכל הרפואות
למד מפסוק ויקרא אל משה.

וזהו כי הכ"ל נכלל בתורה. כתב רבינו בחיי בהקדמתו לפרשת
בראשית: דע כי תורתנו הקדושה נקשרת עם החכמה
העליונה וכל החכמות כולן נכללות בה, ומפני זה נקראת
'תמימה'. והיא משיבת נפש' לשורשה, והמצוות שניתנו לנו
בהר סיני הם תרי"ג, שנאמר (דברים לג' ד) 'תורה צוה לנו משה',
מצוות כמנין תורה קבלנו ממש, ושתי דברות שמענו והבננו
מפי הגבורה, והנה הם תרי"ג, ודבר ידוע כי כל המצוות כולן
אלהיות, ושקולות במאזני החכמה, בניויות על אדני הדעת,
מיוסדות על עמודי התבונה ואין לך כל מצוה שלא יהיה נכלל
בה מין אחד ממיני החכמה.

וזהו ואם היה האמונה תקועה תמיד בלב וכו' לא היה צריך
וכו' ששום דבר. כתב בספר הישר (השער הששי המידה

ז. והכינוי 'אדם' ניתן רק לישראל, כמו שאמרו חז"ל (יעמוד
פס): אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם.
ח. וביצד התורה והקדוש ברוך הוא הם אחד, ביאר רבינו
בפרשת כי תשא (ד"ה והאמננו): דהנה ידוע אורייתא וקודשא בריך
הוא כולא חד ותיבת 'אנכי' מרמז על דרך אנא נ'פשי כ'תיבת
'יהיית (שם פס), והיינו כביכול נפשו של הקדוש ברוך הוא הוא
ממש בתורה. ט. כאשר האדם חולה ויש להשיב את נפשו,
בין בחולי גשמי, ובין בחולי רוחני. י. שורש הרפויי הוא
התורה, שהיא חיינו ואורך ימינו. יא. מבאר שהאלוקות

איברים וש"ה גידין ורוחנים בנשמה. וכמו שאין חיות לאיברים
הגשמיים אלא במזון באכילה ושתייה, כן אין חיות לאברים
הרוחנים אלא בקיום התורה, כי אורייתא וקודשא בריך הוא
וישראל כולא חד. נמצא שנשמות ישראל נמשכו ממקור אחד עם
התורה, ולכן אין חיותם של הנשמות אלא בקיום התורה ומצוות.
ידו זאת התורה אדם. זה לשון זוהר (א' ע"א מהמנא טו):
ותורה דא אדם, הדא הוא דכתיב 'זאת התורה אדם'.
וכן בתקוני זוהר (מקון כ"א טג): ובגין דא תקינו בצלותא למשמע
בה ספר תורה, למהוי ביה קרבנא שלים באדם, דאתמר ביה
'זאת התורה' - לכן תקנו לשמוע קריאת התורה בתפילה, כדי
שיהיה בה קרבן שלם של האדם שנאמר בו 'זאת התורה'.

וזהו כשצריך להשיב נפש מישראל הן ברוחניות הן
בגשמיות. בענין הרוחניות כתב האבן עזרא
בביאורו (פסלס י"ט): 'משיבת נפש', כי התורה תסיר הספק מן
הנפש. ובר"ק שם: כי הנפש בגוף כמו הגר בארץ נכריה שאין
לו עוזרים וסומכים, כי עוזרי הגוף רבים ורודפים אחר התאוה
והיא כיחידה ושבויה ביניהם וכו'. והנה התורה משיבת הנפש,
שמורה האדם הדרך הישרה ומסירה אותו מתאות העולם
וממכשולות רבים, והנה היא משיבה את הנפש, משיבה
וממאסרה אל תולדתה ואל מקום כבודה. ובענין הגשמיות ראה
במצודת דוד שם: רצה לומר כי השמש עם כל תועלתו לפעמים
זיוק בחומו הרב עד כי יחלה האיש חולי המות, אבל התורה
משיבת עוד נפש האדם, כי היא מגינה ומצלת מן המות.

וזהו רפואות וכו', על כרחך שהם ממש התורה כי הכ"ל נכלל
בתורה. ראה מה שכתב הרא"ש בפירושו (ויקרא י' ט)
בשם רבינו אליהו ז"ל, ובצדור המור שם וביאורו המגלה עמוקות
(ואמנן אופן טו) בהרחבה, וזה תוכן דבריו: לית לך מילה בעולם
דלא רמיזא באורייתא, וכמו שכתב בעל צדור המור (ויקרא י' ט)

התורה היא בתכלית השלימות

וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, 'תּוֹרַת ה' תְּמִימָה' (מסילס יט ט), הוא בשְׁלֵמוֹת גְּמוּרָה, שְׁאִין בָּהּ שׁוֹם דְּבַר חֶסֶד רַק בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, הִדָּא בִּיהַ פּוֹלִיָּה בִּיהַ פְּנִ"ל. וּלְכַן מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ, לְכָל אֶחָד לְפִי מַה שֶׁמֵּאֲמִין בּוֹ, אֲבָל וַיִּהְיֶה הַכֹּל הָיָא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה כְּפִנִּי.

וַיִּלְא הָיָה צְרִיךְ לְרְפוּאוֹת אוֹ לְשׁוֹם דְּבַר רַק לְחֶסֶד אֵל, אוֹ עַל יְדֵי תְּפִלָּה לְעוֹרֵר חֶסֶד אֵל יִתְבַּרְךְ עָלָיו לְהַשִּׁיב אֶת נֶפְשׁוֹ, אוֹ וַיִּעַל יְדֵי לְמוֹד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (משלי ד כט), וַיִּאֱוִלְכַל בְּשָׂרוֹ מְרַפְאִי. אֲךָ וַיִּמְחַמֵּת חֶסְרוֹן אֲמוֹנָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, צְרִיכִין לְפַעְמֵים לְרְפוּאוֹת אוֹ לְשָׂאֵר דְּבָרִים.

ביאורי החסידות

החכמה השלימה שיש בה הכל. יז. לתורה יש את הכח לרפא הכל ללא צורך בשום השתדלות, אך הכל הוא לפי עוצם אמונת האדם וגודל בטחונו בה' יתברך. יח. ובוזה מבואר השייכות בין 'תמימה' ל'משיבת נפש', כי מחמת שלימות התורה היא כוללת כל החכמות, כולל הכח להשיב נפש, ולכן 'תמימה משיבת נפש' הוא ענין אחד.

ציוני החסידות

וינו מחמת חסרון אמונה ח"ו צריכין לפעמים לרפואות. עיין ברמב"ן בפרשת בחוקתי (ויקרא כו א), שהאריך כי כאשר עם ישראל דבקים בה' ובתורתו אינם צריכים לרופאים כלל, וכתב שם: כי כאשר יהיה האיש החסיד שומר כל מצות ה' אלהיו, ישמרהו האל מן החולי והעקרות והשכול וימלא ימיו בטובה וכו' והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג עניינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך ה' לחמם ומימם, ויטירי מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו) 'כי אני ה' רופאך'.

וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מלכים ב' כ ג). ואמר הכתוב (דברי הימים ב' טו יג) 'גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיוכיז הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש ה'. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ. אבל הדרוש ה' בנביא לא ידרוש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', אחר שהבטיח (שמות כג כ): 'וברך את לחמך ואת מימך והסירוני מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו. ראה שם עוד.

וינו הכֵּל הַיָּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. ולא פירש כאן ענין השבת הנפש ברוחניות על ידי התורה אלא רק ענין רפואת הגוף, אמנם בפרשת האזינו (ד"ה כ) ביאר רבינו ענין זה בארוכה: 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', דהנה ידוע זאת התורה אדם, כמו שיש באדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים, כן יש בתורה רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, וכל מצוה שייך לאבר פרטי מהאדם כדי לחיות האבר ההוא ממקור המצוה ההיא. נמצא מכל התורה בכלל נובע חיות לכל האדם. וכמו שיש באדם ה' בחינות נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה כן יש בתורה הקדושה גופי תורה, ורוחניות התורה, פשט, רמז, דרש, סוד, רזין סתימין. וכמו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה על 'אנכ"י' ראשי תיבות אינא נ'פשי כ'תיבת י'היבת (שגם קה), נפשי היינו התורה וכו', ולכן כפי השתדלות ויגיעות האדם בתורה,

יד. כי עצם התפילה מעוררת על האדם חסדים רבים. טו. הפסוק שם מלמדנו כי על ידי שהאדם עוסק בתורה הוא מוצא חיים ורפואה ברוחניות ובגשמיות. [וראה בציוני החסידות מה שדרשו חז"ל מפסוק זה]. טז. מציצה מלשון הגמרא (מדיס א), 'דדא ביה כולה ביה'. ופירש רש"י: מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל שאינו נחסר כלום. וכן כאן התורה היא

השמיים): מי שאין בו אמונה, מה מאד קשה למצוא לו רפואה ולמכתו תעלה, אם האלהים ביראתו לא ירחמהו ויהפוך לו לב אחר, ויסיר לב האבן מבשרו, ויפקדהו בפקודת רחמים, כי אין סיבה לתיקונו. ואם ישימו לפניו כל עניני המוסר והתוכחות, הכל הוא לו לאין, ויחשבהו ללעג. והוא כמו החולי אשר אין לו רפואה, וככלי חרס הנשבר אשר אין לו תקנה, ועל כן צריך אדם לשמור אמונתו.

וראה בדברי רבינו בליקוטים (ד"ס עוסק): מי שמחזיק תמיד באמונה ובטחון בה' יתברך, אז אין צריך לשום רפואה לעשות, כי אף שנאמר (שמות כא יט) 'ורפא ירפא' הוא 'שניתן רשות לרופא לרפאות' (נכוח ט). אבל מי שיש לו אמונה ובטחון בשלימות, אינו צריך לשום רפואה לעשות.

ויו"ט היה צריך לרפואות. ראה מה שהובא בספר שיח יעקב יוסף (מ"ד מטופל): רבינו הקדוש בעל העטרת צבי מזידיטשוב ז"ע כאשר לא הרגיש טוב וקראו לרופא, אמר העטרת צבי שאינו צריך תרופה, רק שיגייד לו איזה אבר נפגע, כי רמ"ח איבריו של אדם מכוונים כנגד רמ"ח מצוות עשה, ממילא כשידע באיזה אבר החולי ידע איזה מצוה צריך לתקן. ויו"ט ידע ליימוד תורה הקדושה. רבינו מרמוז למה שדרשו חז"ל מפסוק זה (עירובין נד): אמר רבי יהושע בן לוי, חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר (משלי א ט): 'כי לית חן הם לראשך'. חש בגרונו יעסוק בתורה, שנאמר (סס) 'וענקים לגרגרתך'. חש במעיו יעסוק בתורה, שנאמר (סג ג) 'רפאות תהי לשרך'. חש בעצמותיו יעסוק בתורה, שנאמר (סס) 'ושקוי לעצמותיך', חש בכל גופו יעסוק בתורה, שנאמר (סס ד כג) 'ולכל בשרו מרפא'. אמר רב יהודה ברבי חייה, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, אדם נותן סם לחבירו לזה יפה ולזה קשה, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, נתן תורה לישראל, סם חיים לכל גופו, שנאמר 'ולכל בשרו מרפא'.

ויאז וְכֵל בְּשָׂרוֹ מְרַפְאִי. זה לשון הפסוקים שם (כ"ג): 'בני לדברי הקשיבה, לאמרי הט אזנך. אל יליזו מעיניך, שמרם בתוך לבבך. כי חיים הם למוצאייהם, ולכל בשרו מרפא'. והם מדברים על לימוד התורה.

הרמזו לשלימות התורה במילה בראשית

וְזֶה יֵשׁ לֹאמַר גַּם כֵּן, בְּפִתִּיחַת הַתּוֹרָה מְרַמְזֶת לָזֶה בְּמִלַּת בְּרֵאשִׁית, שֶׁהוּא רֵאשִׁי תְבוּת, בְּתוֹרָה יֵשׁ, א' הִיא אֱלֻקוֹת, ר' הִיא רְפוּאוֹת, ש' הִיא שְׁמוֹת וְהִיא שׁ בְּיָמֵינַי, וְשׁ בְּשִׂמְאֵל מוֹרָה עַל סְגֻלוֹתַי, וְת' מוֹרָה עַל תְּמִימָה, הֵינּוּ מְפִנֵי שֶׁהִיא תְּמִימָה לִית בָּהּ שׁוֹם דְּבַר חֶסֶד, רַק נִקְרָא שְׁלֵמוֹת כֹּל דְּבַר הַמְּחִיָּה בְּרוּחָנִיּוֹת וּבְגִשְׁמִיּוֹת, וְהֵבֵן.

הקדוש ברוך הוא ברא את הטבע בחכמה

עוֹד יֵשׁ לֹאמַר, בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֻקִּים. יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּהֵנָּה וַיִּבְרָא אֱלֻקִּים גִּמְטְרִיא ה'טֻבֵּע' יֵא. וְרֵאשִׁית הֵינּוּ חֻכְמָה, כְּמוֹ שֶׁתְּרַגְּסִי יְרוּשְׁלָמִי עַל בְּרֵאשִׁית, 'בְּחֻכְמָתָא'. וְזֶה יֵשׁ לֹאמַר שֶׁמְרַמְזוּ הַפְּסוּקִים, בְּרֵאשִׁית, הֵינּוּ בְּחֻכְמָה, בְּרָא אֱלֻקִּים, ה' יִתְבַּרְךָ בְּרָא הֵטֻבֵּע בְּעוֹלָם.

בריאות הגוף תלויה באיזון ארבעת היסודות

וְזֶהוּ חֻכְמָה נִפְלְאָה, כִּי וַיִּבְרָא הֵטֻבֵּע הֵם הַד' יְסוּדוֹת אַרְמ"ע, וַיִּבְרָא אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר יֵי. וְכֹל וַיִּבְרָא

ביאורי החסידות

שנבראת נברא שטן עמה. כא. המילה אלהים היא בגימטריא פ"ו, כמנין המילה 'טבע'. כב. ואין דבר גשמי בבריאה, שאינו מורכב מארבעת היסודות הללו, ועל כן הם נקראים טבע.

ט. הכונה לשין ימנית. כ. ש"ן שמאלית שנשמעת כמו האות סמ"ך, שהאותיות ש"ן וסמ"ך מתחלפות, וכמו שמצינו במקומות רבים, [ראה במדרש (צ"ר ז' א) אמר רבי חנינא בריה דרב אידי מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב סמ"ך כיון

ציוני החסידות

ויזו אש רוח מים עפר. ראה ברמב"ם (יסודי הסוטה ד 6-5): אש ורוח ומים וארץ, הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע. וכל שיהיה מאדם ומבהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר, הכל גולמן מחובר מארבעה יסודות הללו וכו'. טבע האש, חם ויבש והוא קל מכולם. והרוח, חם ולח. והמים, קרים ולחים. והארץ יבשה וקרה כו' ומפני שהם יסודות לכל גופים שתחת הרקיע, ימצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וחיה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן, גולמו מחובר מאש ורוח ומים ועפר, וארבעתן יתערבו ביחד, וישתנו כל אחד מהם בעת העירוב, עד שימצא המחובר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במערוב מהן אפילו חלק אחד שהוא אש בפני עצמו, או מים בפני עצמן, או ארץ בפני עצמה, או רוח בפני עצמה, אלא הכל נשתנו ונעשו גוף אחד. וכל גוף וגוף המחובר מארבעתן, ימצא בו קור וחום, לח ויבש כאחד. אבל, יש מהם גופים שיהיה בהם חזקה מיסוד האש כמו בעלי נפש חיה, לפיכך יראה בהם החום יתר. ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד הארץ כמו האבנים, לפיכך יראה בהם היובש הרבה.

ויזו עיקר בריאות הגוף תלוי, כשהיסודות הם במזג השווה. כדאיתא בשערי קדושה למהר"ו (מ"א ע"ג 6): ונמצא כי גוף האדם הנוצר מארבעה היסודות התחתונים, והנה הם כלולים טוב ורע, וגוף האדם נוצר מן הטוב שבארבעה יסודות - אש, רוח, מים, עפר, אמנם מן הרע שבהם נוצרו בגוף ארבע מרות שהם, הלבנה, והשחורה, והאדומה, והירוקה. וכאשר תתגבר איזה מהם מבחינת הרע שבהן, על בחינת הטוב שבהן, באים חלאים ונגעים על האדם, ואם תתגבר ביותר תמית לגוף האדם. ראה גם בתפארת יהונתן (פינחס): דידוע דאדם נברא מארבע יסודות, ובהיותם בשלימותן נוח לו לאדם להיות בלי צער כלל, ויושב בהשקט ובבטח, רק פעמים בתגבר יסוד אחד על חבירו, ולפעמים יסוד האש גובר אשר מזה נולד חולי הקדחת,

כך היא חיות הקדושה שממשיך לעצמו או נפש התורה או שאר בחינותיה, והוא שכתוב בזוהר הקדוש (משפטים ד'): זכה יהבין ליה נפש, זכה יתיר יהבין ליה רוח עיין שם. וזהו (מלה"ס י"ט ט) 'תורת ה' תמימה' היינו שאין בה שום מחסור, רק כל הבחינות שבעולם יש בה, ולכך היא 'משיבת נפש' היינו שיוכל לזכות על ידי התורה לכל חמש מדריגות הג'ל [נר"צ ח"י]. וכל מדריגה שיש מדריגה למעלה הימנה, נקראת הקטנה נפש, שהיא בחינת שביטה, כמו 'שבת וינפש' (שמות לא י'), כן היא הקטנה נגד מה שלמעלה ממנה היא בחינת שביטה, כי כל דבר שהוא זך ובהיר יותר, חיותו יותר גדול ויש לו תנועה יתירה מן אותו שאינו זך כמוהו. וזהו 'משיבת נפש', שזוכה לכל המדריגות, ומדריגה גדולה היא משיבה ומחיה למדריגה הקטנה ממנה, שהיא בחינת נפש כששורה עליה, והבן. ויזו אלקים גימטריא הטבע. כן כתב הרמ"ק בפרדס רמונים (ש"ז פ"ד) ובביאורו לספר 'צירה' (פ"א ש"ד): וכן

עולה שם אלהים בחשבון הטבע שהוא פ"ו. וראה מה שכתב רבינו בחיי על הפסוק (מלש"ט ז ד): 'ביום עשות ה' אלקים. לא הזכיר השם המיוחד [הוי"ה] עד עתה בכל ששת ימי בראשית. ועל דרך הפשט, שם אלהים נופל על מעשה הטבע ומעיד על החידוש, ושם המיוחד [הוי"ה] מעיד על קדמותו ומציאותו יתברך. ועל כן לא הזכיר השם המיוחד בכל מעשה הטבע, רק שם 'אלהים', כי התורה רצתה להתחיל בספירו החידוש, ועל כן הוצרך להזכיר השם המורה על המחדש, והוא הכינוי שנתחדש לו בבריאת עולמו. ואילו היתה כוונת התורה להתחיל בספירו קדמותו ומציאותו יתברך, היה ראוי להזכיר השם המיוחד המעיד על זה. ועל כן הזכיר הגולה [אלהים], והסתיר הנסתר [הוי"ה]. ויזו הטבע הם הדי' יסודות. מקורו בזוהר (מלא גג): אינון יסודין דעלמא תתאה [אלה] הם היסודות של העולם התחתון, אש ורוח מים עפר. וכתב עוד שם (לך לך פ). שגם האדם נברא כך: ובדוגמא דא [זו] ברא גופא מארבע יסודות, אש ורוח ועפר ומים.

ע"י חכמה יכול האדם לשנות את טבעו לגמרי

וְהַתּוֹרָה וַיִּזְהֵיָהּ נִצְחֵיּוֹת יי, וַיּוֹמַה שְׁיֵשׁ בְּעוֹלָם
יֵשׁ בְּאָדָם עַל דֶּרֶךְ עֲשׂוֹן - וַיֵּאָעוּלָם
שְׁנֵה נִפְשׁי. וּלְכֶךָ בְּדַאי אָדָם שֶׁהוּא בֵר שְׁכַל
וַיֵּשׁ לוֹ חֻכְמָה, וַיִּזְכֹּל לְבְרָא לְעֲצוּמוֹ טַבַּע חֲדָשָׁה
וּלְשִׁנוֹת טַבְּעוֹ שְׁהֵיָהּ לוֹ מִכְּבָרִי. דֶּרֶךְ מְשָל, אִם

בְּרִיאוֹת הַגּוֹף תְּלוּי, כְּשֶׁהִיסוּדוֹת הֵם בְּמִזְג הַשְּׁוֹהֵה.
וְכֵאֲשֶׁר יִסוּד אֶחָד מִתְגַּבֵּר עַל חֲבָרוֹ חֵס וְשְׁלוֹם, מִזֶּה
נִמְשָׁךְ לְאָדָם אֵיזָה מַחוּשׁ וְחֻלְשֵׁת הַגּוֹף חֵס
וְשְׁלוֹם יי. וַיִּפְדִּיעַ לְחֻכְמֵי הַטְּבָעִים, כִּי כָל הַרְפּוּאוֹת
הֵם רַק לְחִזְק וּלְגַבֵּר הַטְּבַע, שְׁלֹא יִהְיֶה שׁוֹם רְפִיּוֹן
בְּאֶחָד מִחֲבָרוֹ, רַק כָּלָם יִהְיוּ בְּמִשְׁקַל הַשְּׁוֹהֵה.

ביאורי החסידות

ולמעשה. ואם למדנו כאן שהקדוש ברוך הוא ברא את הטבע
בחכמה נפלאה על יסודות אש, רוח, מים, עפר, הרי זה לימוד
למעשה לכל אחד. [וראה בציוני החסידות]. כן. הם שלושת
המרכיבים העיקריים בכריאה: עולם כמשמעו, מקום. שנה, היא
הזמן שמוגבל לשנים, חדשים, שבועות וימים. נפש, היא האדם.
ושלושתם נפרדים, אך קשורים זה בזה ולכן מה שיש בעולם יש
באדם. כז. על פי הכלל שהאדם הוא כמו העולם, אם כן כשם
שטבע העולם נברא בחכמה, כך יוכל האדם לברוא לעצמו על ידי
חכמת התורה טבע חדש וטוב יותר.

ציוני החסידות

באדם כל מה שברא בעולמו. והאריך שם בביאור ענין זה
לפרטיו. וראה גם בזהר פרשת תולדות (קלז):

וַיֵּאָעוּלָם שְׁנֵה נִפְשׁ. מקורו בספר יצירה (פ"ד מ"ז. פ"ו מ"ב)
שביאר שבכל חלק מחלקי הבריאה נקשרים שלושת
הבחינות הללו זו בזו. וכתב הראב"ד בהקדמת פירושו שם: וצריך
אתה לדעת כי כל ספר יצירה יתפרש על ג' דרכים. אחד מהם
בעולם, ב' בשנה, ג' בנפש, וסימנם 'זרה סיני עשין' כולו' (שמות יט
ט) עולם שנה נפש. ופירוט סדרם וקשרם של העולם השנה והנפש
בצותא, הוא בעשרות אופנים ונציין לדוגמא אחד מהם המושגת
על שבעה שערים הקשורים זה בזה. וזה לשונו (ספר יצירה פ"ד מ"ג):
שערי העולם הם שבעה כוכבי הלכת: שבת, צדק, מאדים, חמה,
נוגה, כוכב, ולבנה. שערי השנה הם שבעה ימי השבוע. ושני אונים,
השערים בנפש [כלומר בגוף האדם] הם: שתי עינים, שתי אזניים,
שני נקבי האף [הנחיריים], והפה. עד כאן דוגמא אחת מני רבות,
ויש שם עוד אופנים רבים כיצד מתקשרים כל השלושה כאחד.

וְלִהְבֵּנַת עֲנִין זה באופן הקרוב לפשט, ראה מה שכתב הבני יששכר
(מאמרי השגמות ט): כלל הבריאה בעולם נחלק לג' חלקים,
עולם שנה נפש. הנה עולם הוא כלל המקום, הגם דלית אתר פנוי
מכבודו יתברך שמו וכבודו מלא עולם, עם כל זה יש גילוי אלקותו
וכבודו בגזירתו יתברך שמו במקום הנרצה אליו יתברך שמו, והיינו
מקום הנכבד מקום אשר בחר ד' בית קדשינו ותפארתינו. וכן הוא
בבחינת שנה, הוא הזמן הנברא. הגם שכל העתים שוין לטובה מן
ה' יתברך, עם כל זה טובה קדושת זמן זה מן זמן אחר, היינו
שבתות וימים טובים בהם גילוי אלקותו ביותר. וכן הוא בבחינת
נפש, הגם שכל נפשות החיים המה נבראים לכבודו, עם כל זה
שגבה מעלת הנפש המדברת שהוא אדם החי. ועלתה על כולנה
נפשות ישראל, כביכול חלק ה' עמו, ובהם גילוי אלקותו, [כין] הנה
להם גם כן המקום הנבחר של גילוי אלקותו, והזמנים המקודשים
שבהם גילוי אלקותו, הנה יצורף ביחוד כאחד גילוי אלקותו בעולם
שנה נפש, והנה הוא שיעור קומת העולם במילואו וטובו.

וכן יבוא לברוא לעצמו טבע חדשה. כי קניין המידות הרעות
נמשך מארבעת היסודות, מיסוד האש נמשכים הגאוה

כג. וכך אחד מהם נמצא במידה ובמשקל הראויים, באופן
שהגוף לא חס ויבש יותר מדאי, בהתגברות האש. ואינו חס
ולח יותר מדאי, בהתגברות הרוח. אינו לח וקר יותר מדאי,
בהתגברות המים. ולא קר ויבש יותר מדאי, בהתגברות העפר.
[וראה בציוני החסידות]. כד. כאשר יש לאדם חולי, זה מחמת
התגברות יסוד אחד יותר מכפי טבעו, ועל דרך משל כשיש לאדם
חולי של חמימות, הרי זה מהתגברות כח האש וכדומה.
כה. ונכתבה לדורות, וכל מה שכתוב בה אינו סיפור דברים
בעלמא, אלא שייך בכל אדם, בכל מקום ובכל זמן, להלכה

או לפעמים יסוד המים, וכן כולם, ומוט יתמוטט האדם, וקשה
עליו לשאת התגברות של אותו היסוד.

ויח' כידוע לחכמי הטבעים. ראה בספר הקאנון הגדול לאבן
סינא (ספר א' אופן א לימוד ג פק א): ולפי שהבחינות
הראשונים ביסודות הנוכחים הם ארבעה, והם החום והקור ולחות
והיובש, מבואר שהמזגים בגשמים ההווים והנפסדים יהיו מהם
וכו', כמו שיהיה המזג יותר חם ויותר לח ממה שראוי, או יותר
לח וקר יחד ממה שראוי, או יותר חם ויותר יבש ממה שראוי,
או יותר לח וקר יחד ממה שראוי וכו', ישתנה הגוף אליה כמו
החום המחומם וקור המצונן והקודח והמושגל וכו', והנה יקבל
הרופא מן הטבעי על דרך ההנחה. וראה שם בספר עוד אריכות
גדולה בעיניי.

ויט' היא נצחיות. זה כלל גדול בתורת החסידות בכלל ובתורת
רבינו בפרט, שהתורה היא נצחית ונכתבה לדורות, וכל
מה שכתוב בה אינו סיפור דברים בעלמא, אלא שייך בכל אדם,
בכל עת ובכל זמן, להלכה ולמעשה. וכמו שכתב רבינו בפרשת
כי תשא (ד"ה ולמשו א): ותורתנו תורת אמת נצחית וקיימת
לעולמי עולמים, בוודאי לא לחנם נכתב מעשה המשכן וכל כליו
בתורתנו הקדושה, אלא כדי להורות לנו הדרך האיך הוא בכל
אדם שיוכל לבנות משכן וכלים להשראת השכינה בקרבנו.

וראה עוד מה שכתב רבינו בפרשת וישב (ד"ה או יאמר ע"ד ה"ל):
כי ידוע בוודאי לכל מי שיש לו מוח בקדקדו שהתורה
היא נצחיות נצחית כמה פעמים בזהר הקדוש (נשעלמן קמט: וס'
קנט). תיפח רוחן מן אותם שאומרים שאין בתורה רק סיפורי
מעשיות ופשט, ונקרא אפיקורס, כי בוודאי כשמה כן הוא,
ששמה תורה על שם להורות הדרך אשר נלך בה ואת המעשה
אשר נעשה. עיין שם אריכות דבריו. ויסוד כלל זה הוא בזהר
הגיל שהזכיר רבינו עיין שם מה שכתב בארוכה.

וכן ומה שיש בעולם יש באדם. עיין באבות דרבי נתן (פ"ב א)
שכתב: הקדוש ברוך הוא יהא שמו הגדול מבורך
לעולם ולעולמי עולמים, בחכמתו ובתבונתו ברא את כל העולם
כולו, וברא את השמים ואת הארץ עליונים ותחתונים, ויצר

נוֹלַד בְּטֻבַע שֶׁיָּהָא פֶּעֶסֶן אוֹ חֲמֵדָן יי, כְּשֶׁהוּא בַר שְׁכָל יָכוֹל לְהַפְּךָ וּלְשַׁנּוֹת טְבָעוֹ וּלְכַבֵּשׁ כְּעֶסוֹ וַיְהִי דְבָרָיו בְּנַחֲתֵי. וְכֵן לֹא יִחְמַד וַיִּרְדֹּף אַחַר מוֹתְרוֹת, רַק יִסְתַּפֵּק בְּמֵה שֵׁישׁ לוֹ. וְהַפֵּל תְּלוּי בַּחֲכָמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַשְׁלֵי י"ט ב') 'שְׁכָל אָדָם הָאָרִיץ אֶפְרָיִם, וְעוֹד 'כִּי כַעַס בַּחֲקִיק כְּסִילִים יִנּוּחַ' יי (קֹהֵל טו'). כִּי יִבְרָא הַצּוֹרֵחַ צָרִיף שֶׁתִּדְמָה לְיוֹצְרָה יי, וַיִּזְכְּמוּ שִׁיּוֹצֵר הַפֵּל בְּרָא הַטְּבָע בְּעוֹלָם עַל יְדֵי חֲכָמָה, כֵּן הָאָדָם יָכוֹל לְבָרֵא לוֹ עַל יְדֵי חֲכָמָה טְבָע חֲדָשָׁה.

כְּנִ"ל, וּכְשֶׁמִּתְקַנְיִם הַיְסוּדוֹת לְהִיּוֹת כְּלָם מִתְנַהֲגִים בְּמִשְׁקַל הַשְּׁוֹהֵי, בְּזֶה נִתְיָשֵׁב הַנֶּפֶשׁ עַל עֲמֻדוֹ הָרֵאשׁוֹן. וּכְבָר אֲמַרְנוּ, בְּרָאשִׁית, הֵינּוּ בַּחֲכָמָה בְּרָא אֱלֹקִים, הֵינּוּ הַטְּבָע נְבָרָא בַּחֲכָמָה, וְחֲכָמָה הֵינּוּ הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַהֲלִים ק"ד טז) 'כִּלְמָה בַּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ, וּלְכָף תִּקְוֶן וְחִזּוּק הַטְּבָע, הוּא גַם כֵּן עַל יְדֵי הַתּוֹרָה יי, שֵׁישׁ בַּתּוֹרָה עֲנִינִי רְפוּאוֹת גַם כֵּן כְּנִ"ל יי, וְהֵבֵן.

ע"י החכמה המכונה כח-מה, יכולים הצדיקים לשנות הטבעים שבעולם

ע"י התורה מתאזנים הד' יסודות ונמשכים רפואות

וְאַחַר שֶׁחֲנִי ה' דַּעַת בְּרַחֲמֵיו וּבְרַב חֶסְדָּיו, יֵשׁ לְקָרֵב אֶל הַשְּׁכָל הָאֵיף בַּחֲכָמָה ה' יִתְבָּרַךְ בְּרָא הַטְּבָע יי. וַיִּזְכְּמוּ שִׁיּוֹצֵר הַטְּבָע שֶׁלֹּא יֵצֵא עֲדִין לְפַעַל, נִקְרָא כַח, שֶׁהוּא עֲדִין בְּכַח יי. וְהִדְבֵּר

וּמִזְדָּה יי נִבִּין אֵיף בְּגִשְׁמִיּוֹת יָכוֹלִין לְהִשִּׁיב נֶפֶשׁ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה יי, כִּי בְטוֹל וְחֻלְשֵׁת הַנֶּפֶשׁ בָּא מִחֲמַת רְפִיּוֹן אַחַד מִיְסוּדוֹת הַנִּקְרָאִים טְבָע

ביאורי החסידות

התורה. לה. הן על ידי שינוי טבעו ותקון מידותיו שלא יתגברו זה על זה, שנעשה על ידי חכמת התורה, וכאשר טבעו ויסודותיו יעמדו כראוי, ממילא יהיה בריא בגשמיות כאמור, ועוד שגם ענייני הרפואה הטבעית מקורה בתורה. לו. גם התרופות הטבעיות הניתנות על ידי חכמי הרפואה מקורן בתורה, שהרי כל החכמות מוטבעות על אדני התורה שהיא יסוד החכמה. לו. במאמר הקודם שם נתבאר שבתורה נמצאות כל הרפואות. לח. כוונתו לבאר בהרחבה כיצד החכמה היא חלק ממהלך בריאת הטבע. לט. הדברים הנמצאים במציאות, תיתכן היותם בב' אפנים: א) שהם נמצאים

כח. הכעס נובע מהתגברות יסוד האש, והחמדה מהתגברות יסוד המים. כט. כי הדיבור נבנת והכעס תלויים זה בזה, וכמו שכתב הרמב"ן באגרותיו: תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת לכל אדם ובכל עת, ובוזה תנצל מן הכעס. ל. הרי שעל ידי השכל מתגבר האדם על הכעס. לא. הרי שמידת הכעס מונחת אצל הכסיל, אבל החכם ובעל שכל מתגבר על טבעו ואינו כועס. לב. האדם שהוא צורה שנוצרה על ידי ה' יתברך, צריך להתדמות ליוצרו. לג. שאיזון ארבעת היסודות אש רוח מים ועפר ומיזוגם במשקל השווה, תלוי בחכמת התורה. לד. יובן כיצד אפשר לרפא גם חולי גשמי על ידי

ציוני החסידות

חכמתי עמדה לי, כי כח היא חכמה אותיות כח מה. ותשובתו בצדו (ס"ט י"ט) 'כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל', ותרגומו, ארי הוא יהיב לך עצה למקני נכסין [שהוא נותן לך עצה וחכמה לקנות נכסים]. עיין שם המשך דבריו. וכהו כולם בחכמה עשית. ראה בוהר (מולות קל"ד): אמר קודשא בריך הוא לעלמא בשעתא דעבד ליה וברא לאדם, אמר ליה, עלמא עלמא, אנת ונימוסך לא קיימין אלא על אורייתא וכו', כיון דאסתכל דוד בעובדא דא פתח ואמר (מהלס קד טז) 'מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך'. וכו' כי ידוע שדבר הנעלם וכו'. זה לשון הרמב"ן בפסוק זה: הקדוש ברוך הוא ברא כל הנבראים מאפסיה מוחלטת. ואין אצלנו כלשון הקודש הוצאת היש מאין, אלא לשון 'ברא'. ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הווה מן האין התחלה ראשונה, אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליוונים 'היולי'. ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן.

וגסות הרוח, ובכללה הכעס, הקפדנות, בקשת השררה, והשנאה לזולתו. מיסוד הרוח נמשך הדיבור לשיחה בטילה ומהם נמשך האדם לחנופה, שקר, לשון הרע, והתפארות בשבחי עצמו. מיסוד המים נמשכים התענוגים, ותולדותיהם החמדה, והקנאה. ומיסוד העפר נמשכות העצבות והעצלות. ראה בהרחבה בשערי קדושה (מ"ב ע"ג). וכן הצורה צריך שתדמה ליוצרה. כדאיתא בשל"ה (שער האומות, קדושם מהלס"ה ט"ו) וזה לשונו: תכלית בריאת האדם שנעשה בדמות וצלם, היתה לדמות צורה ליוצרה כביכול, להתדמות לו בכל דרכיו. והוא לשון מושאל מדברי המדרש (צ"ח מ"ב): גדול כחן של נביאים, שמדמין צורה ליוצרה, עיין שם. וידו כמו שיוצר הכ"ץ ברא הטבע בעולם על ידי חכמה, כן ברא האדם יכו"ל. ראה מה שהזכיר רבינו בענין זה בריש פרשת קדושים: קודשא בריך הוא ברא העולם בחכמה כמו שכתוב (מהלס קד טז) 'כולם בחכמה עשית', וכן צריך כל אדם להדמות לקונו, לעשות כל מעשיו בחכמה וחיות, שיהיה מעשיו חיים כמו שעשה הקדוש ברוך הוא. אך לפעמים יכול האדם לטעות כי חכמתו עמדה לו, ואין צריך לסייע מן השמים, ועל זה הזהיר הכתוב (דניס ט"ז) 'אל תאמר כוחי ועוצם ידי' דהיינו